

วารสารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Arts and Culture Journal, Surindra Rajabhat University

ปีที่ 7 ฉบับประจำปีการศึกษา 2555

ISSN 1905 - 6265

สำนักงานวารสาร

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม อาคาร 38 (อาคารม่วง-เขียว) ชั้น 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
186 หมู่ 1 ถนนสุรินทร์ – ชื่องจอม ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000

โทรศัพท์ / โทรสาร 044-515227

E-mail : artculturesrru@hotmail.com : Web-site : <http://culturesrru.srru.ac.th>

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานการศึกษาค้นคว้า วิจัย ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อการอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม สืบสาน และปลูกจิตสำนึกให้นักศึกษา คณาจารย์ และชุมชน ตระหนักและเล็งเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมตลอดจนสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น

ประธานที่ปรึกษาบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. สารภี วรรณตรง รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ

นางปลั่งศรี มูลศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
นางสาววิตรี สุวรรณสถิตย์	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
นายธงชัย มุ่งเจริญพร	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
ดร.ไพโรจน์ เพชรสังหาร	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
นายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
อาจารย์สุดใจ สะอาดยิ่ง	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและศิลปวัฒนธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉลอง สุขทอง	ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

บรรณาธิการ

อาจารย์กฤษฎา พิณศรี	รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
---------------------	-------------------------------------

กองบรรณาธิการ

อาจารย์อัคราพร สุขทอง, อาจารย์เกษราภรณ์ สุพรรณฝ่าย, อาจารย์สุขใจ สมพงษ์พันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนพร เวทย์ศิริยานันท์, อาจารย์จารุณี สิทธิศรี, อาจารย์บุญทัน พาหา
นางภัทรวรรณ ลีลาพัฒนาชัยกุล, นายธานี นามวัฒนา, นางสาวนิมิตรา จันผะกา
นายสมชาย มิถุนดี, นางสาวพวงฤดี สุกใส, นางสาวปาหนัน รุ่งเรือง

ศิลปินกรรมและประชาสัมพันธ์

นายอนุชา ถือสมบัติ นางสาวอัญชิสา สมบัติพิทักษ์สุข

วารสารศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Arts and Culture Journal, Surindra Rajabhat University

เล่มแม่น้ำมูล

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ปีที่ 7 ฉบับประจำปีการศึกษา 2555

ISSN 1905 - 6265
พิมพ์ครั้งแรก กรกฎาคม 2555
จำนวน 1,000 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์

จัดพิมพ์โดย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
186 หมู่ 1 ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000
โทรศัพท์ 044-515227

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์วินัย อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ โทรศัพท์ 044-611392

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปวัฒนธรรมเล่มแม่ข่ายฉบับที่ 7 ประจำปีการศึกษา 2555 นี้ ยังคงสาระทางวิชาการโดยตีพิมพ์บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เรียบเรียงโดยผู้ทรงคุณวุฒิในหลากหลายสาขาที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็อนุรักษ์ไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ นิทานพื้นบ้าน ผ้าไหม และอาหารพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มข้อมูลข่าวสารการดำเนินกิจกรรมของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในรอบปีการศึกษาที่ผ่านมา

กองบรรณาธิการหวังว่า วารสารศิลปวัฒนธรรมเล่มแม่ข่ายฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา คณาจารย์ ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องหรือมีความสนใจงานด้านศิลปวัฒนธรรมได้ตามสมควร ทั้งนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และขอเชิญชวนผู้ที่ประสงค์จะส่งบทความหรือผลงานทางวิชาการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในตอนท้ายของเล่ม ลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปวัฒนธรรมเล่มแม่ข่ายฉบับต่อไป โดยไม่จำเป็นต้องเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บรรณาธิการ

เรื่องจากปก

ประเพณีบวชนาคช้าง.....	6
------------------------	---

บทความวิจัย

การศึกษาผลงานจิตรกรรมของเสงี่ยม พวงคำ ศิลปินพื้นบ้าน สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรมร่วมสมัย) อลงกต เพชรศรีสุก.....	10
การพัฒนากระบวนการแสดงเรียมตรุษ โดยการถอดความรู้จากการละเล่น ในงานสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในจังหวัดสุรินทร์ อัคราพร สุขทอง ธานิก นามวัฒนา สมชาย มิณดี.....	22
การศึกษาแนวทางพัฒนาเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน : โหวด The Method and Development of Makinglsan Musical Instrument: Wode. อำนาจ ถามะพันธ์ ปิยพันธ์ แสนทวีสุข ณรงค์ชัย ปิฎกรักษ์.....	37

บทความวิชาการ

ศิลปะพระพิมพ์ กฤษฎา พิณศรี.....	50
นิเวศวัฒนธรรมในวิถีชีวิตชาวภูยเลียงช้างจังหวัดสุรินทร์ สุขใจ สมพงษ์พันธุ์.....	65
รูปเคารพสำคัญชิ้นใหม่ที่ได้จากการขุดแต่งศาสนสถานประจำอโรคยาศาล ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดุสิต ทุมมากรณ์.....	76

บทความปริทรรศน์

ยุโรปในฝัน : แสงสีวัฒนธรรมย้อนรำลึก

ฉลอง สุขทอง.....84

ช้างสุรินทร์

จักรพงษ์ เจือจันทร์.....98

ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน

พระครูวิมลขันติธรรม วัดจุมพลสุทธาวาส

เกษราภรณ์ สุพรรณฝ่าย.....106

ปกิณกะ

ประวัติท้องถิ่น/ชื่อบ้านนามเมือง

สระโบราณโรงพยาบาลสุรินทร์

สุทัศน์ กองทรัพย์.....112

นิทานพื้นบ้าน

นางผมหอม

เกษราภรณ์ สุพรรณฝ่าย..... 114

ผ้าพื้นเมือง

ผ้าขาวม้า – ผ้ามัดหัตถ์

ธนพร เวทย์ศิริยานันท์..... 118

อาหารพื้นเมือง

อังกาบบอบ (กบยัดไส้)

สมนึก รัตนกำเนิด.....120

ข่าวสารข้อมูล

เทศกาลการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ..... 122

บุญที่ได้เกิดมาเป็นลูกแม่

บุญแท้ได้ทดแทนเป็นแก่นสาร

บุญนี้สืบทอดบุญของชายชาญ

บุญบันดาลบวชนาคช้างอย่างคนกวย

ประเพณีบวชนาคช้าง

“กลุ่มคน ชุมชน เผ่า” ไม่ว่าจะใช้คำใดต่างหมายถึง “คน” ที่มาอยู่รวมกัน มีการดำเนินชีวิตคล้ายคลึงกัน รวมไปถึงความเชื่อที่มีการยึดเหนี่ยวอย่างเหนียวแน่นและปฏิบัติตามกันมาอย่างต่อเนื่องโดยไม่ขาดสาย อาจมีการเปลี่ยนแปลงบ้างตามกาลเวลา ตามสภาพแวดล้อมของสังคม

จังหวัดสุรินทร์มีผู้คนอาศัยอยู่หลายชาติหลายภาษา หากดูแต่รูปร่างหน้าตาแล้ว คนเหล่านี้มิได้มีความแตกต่างกันแต่ประการใด ส่วนใหญ่รูปร่างสันทนต์ ผิวสีคล้ำ แต่หากได้ยินการพูดจาสื่อสารกัน ก็จะสามารถแยกกลุ่มออกได้ทันที ว่าเป็น เขมร ลาว กวย (ส่วย, กวย)

โดยเฉพาะกวยนั้น ถ้าตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ชุมชนลาว ก็จะถูกเรียกว่า ส่วยลาว ถ้าอยู่ใกล้ชุมชนเขมร ก็จะถูกเรียกว่า ส่วยเขมร เพราะจะมีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายคลึงไปทางคนกลุ่มนั้นๆ สิ่งหนึ่งที่ชาวกวย (ส่วย, กวย) ยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นเป็นเอกลักษณ์ของตน คือ ประเพณีบวชนาคช้าง ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการี ประกอบกับชาวกวยเลี้ยงช้างไว้เป็นจำนวนมาก จึงได้มีการใช้ช้างเป็นพาหนะในการนำนาคไปบวชที่วัด สมัยก่อนมีการเดินทางไปจับช้างป่าแถบชายแดนกัมพูชามาเลี้ยงเป็นช้างบ้าน มีเรื่องราวเล่าสืบต่อกันมาถึงพิธีกรรมต่างๆ ในกระบวนการจับช้าง วิธีการคล้องช้าง วิธีฝึกช้าง และวิธีการ ซึ่งมีข้อกำหนดในการที่จะขึ้นสู่ตำแหน่งหมอช้าง ครูบาใหญ่ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นวิถีคนกับช้าง

ประเพณีบวชนาคช้างที่นำมาเป็นภาพปกของวารสารกลุ่มน้ำมูลฉบับนี้ย่อมเป็นประจักษ์พยานอย่างดีในความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มชนที่นี่ที่เดียว ที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ระยะเวลาของการจัดงาน อยู่ระหว่างวันขึ้น 13 - 14 - 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี วันที่ประกอบพิธีอุปสมบท คือวันเพ็ญ เดือน 6 เพราะเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของศาสนาพุทธ

เมื่อบุตรหลานที่เป็นชายมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ บิดามารดาจะเตรียมให้มีการอุปสมบท เตรียมเครื่องอัฐบริขาร บอกบุญญาติพี่น้อง เพื่อเข้าร่วมงานพร้อมกันครั้งเดียว เป็นเจ้าภาพร่วมกันไม่เจาะจงว่าเป็นบุตรหลานของใคร มาร่วมขบวนแห่จนกลายเป็นประเพณี

ภาพปก : ประเพณีบวชนาคช้างของชาวกวย บ้านตากกลาง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

สำหรับผู้ที่จะเข้าพิธีอุปสมบทต้องไปอยู่วัดก่อน ปรณิบัติพระผู้ใหญ่ ศึกษาวิธีการดำรงชีวิตในวัด ศึกษาพระธรรมวินัย ศึกษาบทสวดมนต์ คำขอบวช ให้แม่นยำ สถานภาพก่อนจะบวชเป็นพระสงฆ์ นั่นคือ ต้องเป็น" นาค "ก่อน การแต่งกายของนาคมีจุดเด่นแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ทุกอย่างที่เป็นเครื่องแต่งกายของนาคมีความหมายทั้งสิ้น อาทิ เครื่องสวมศีรษะ ที่เรียกว่า "กระโจม" หรือ "ชฎา" ทำด้วยไม้ไผ่สานเป็นรูปเหมือนหมวกให้สวมศีรษะได้ มียอดแหลมสูง ประดับตกแต่งด้วยกระดาสีแดง น้ำเงิน ขาว กระโจมหรือชฎานี้ ถือว่าเป็นของสูง เป็นสัญลักษณ์ของผู้สูงศักดิ์สวมใส่ เช่น เทวดา พระมหากษัตริย์ หรือผู้มีบุญญาธิการเหนือมนุษย์ธรรมดา ฝ่ายหรือล่ำลือที่ประดับอยู่สองข้าง เป็นการเตือนสติให้นาคได้ตระหนักถึงการมีสติ ให้มีความหนักแน่น อย่าหยาบเหมือนฝ่ายหรือล่ำลือที่ถูกลมพัดแกว่งไปมา ก่อนจะตัดสินใจหรือประพฤติดังใดควรไตร่ตรองให้รอบคอบ เพราะก่อนการกระทำนั้นเราเป็นนาย หากทำลงไปแล้วเราจะเป็นบ่าว

นาคแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาว แขนยาว พาดทับด้วยผ้าแถบหลากสีห่มแบบสไบเฉียง ความหมายของผ้าสีต่างๆเทียบได้กับสิ่งที่อยู่รอบตัวมากมายทั้งดีและไม่ดี และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หรืออีกความหมายหนึ่งเสมือนรุ่ง 7 สี มณี 7 แสง รุ่งนั้นมักจะเกิดบนท้องฟ้าเสมอ เฉพาะเวลาหลังฝนตกแล้วเท่านั้น ดังนั้นผ้า 7 สี จึงมีโชของที่นำมาเป็นของใส่เล่นได้ จะมีให้เห็นเฉพาะงานบวชนาคและในพิธีบวชนาคกลุ่มใหญ่ นอกจากนั้นยังมีเครื่องประดับเป็นสร้อยสังวาล กำไลต้นแขน กำไลข้อมือ แหวน ประดับแลดูสวยงามและทรงคุณค่า มีการแต่งหน้าทาปากให้นาคด้วย

ประเพณีบวชนาคข้างของชาวกูย บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยการนำข้างเป็นพาหนะพานาคไปบวช เดินต่อกันเป็นขบวนแห่ที่สวยงามและยิ่งใหญ่ พร้อมด้วยดนตรีพื้นบ้าน กลองยาว ร่วมประโคมให้เกิดความครึกครื้น สนุกสนานมุ่งสู่วังทะเล ซึ่งเป็นบริเวณที่แม่น้ำมูลกับแม่น้ำชีไหลมาบรรจบกันแล้วเกิดเป็นสันดอนหรือเนินดินอยู่กลางลำน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า "ลิมน้ำ" จึงเป็นมงคลพิธีที่บริสุทธิ์ ในการประกอบพิธีอุปสมบทให้กับนาคได้อย่างสมบูรณ์ สร้างความปลื้มปิติ โสมนัสให้กับบิดามารดา ญาติมิตรและผู้มาร่วมงานเป็นอย่างยิ่ง

เหตุผลหรือความเชื่อที่มีการแห่พานาคไปบวชที่วังทะเลนั้น เปรียบสมัยพุทธกาลที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงปลงพระเกศาและผนวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอนิมานันท์เอง

ในการจัดประเพณีบวชนาคข้างของชาวกูย บ้านตากกลาง เป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น จังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของจังหวัดสุรินทร์ ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงจิตวิญญาณ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรหวงแหนและสืบสานให้ยั่งยืนตราบนานลูกหลานสืบต่อไปภายภาคหน้าไม่ให้อายุหายไปกับกาลเวลา

อาศิรวาทสืบทอดพระปรมราชินีนาถของปวงชน

สืบสองสิงหามฤตมฤกษ์	ม่านฟ้าเบิกแฉ่งอ่าวสวรรค์
เฉลิมพระชนม์พระมหาราชินี	แปดสิบปีพระพรรษาสง่างาม
ทรงเป็นดั่งฝนทิพย์ไซโลมแล้ว	เป็นเลิศพระมารต้ามิ่งสยาม
เป็นร่มโพธิ์พระปกเกล้าทุกเขตคาม	สมพระนามพระนางเจ้าของชาวไทย
เสด็จเยือนทุกถิ่นทั่วผืนดิน	พระราชกรณียกิจเป็นสุขสดใส
ด้วยสำนึกหนึ่งน้ำพระหฤทัย	ธ ห่วงใยทุกทิศไกลซัดชน
ทุกพระราชกรณียกิจสถิตสถาน	ดลบันดาลงานสร้างรายได้ให้ทุกชน
ผู้ลำบาก ยากไร้ ผู้ทุกข์ทน	รับโภชนาผลจากพระองค์ทรงเมตตา
ทรงงานผ่านพระเนตรคู่คัลป์ดิถี	เนรมิตบันดาลสุขทุกหย่อมหญ้า
เคียงข้างพระหทัยพระกายา	องค์มหาบพิตรสถิตธรรม
อโรคยาอุมฤตมฤกษ์เบิกสัพย์	ร้อยมะลิเป็นมาลัยความข่มขื่น
แทนพสกนิกรหมู่เหล่าเฝ้าอันมน้ำ	พรประเสริฐเลิศล้ำสุดดี
อาวธนาพระศรีรัตนอวโรหิต	ดลประสิทธิ์คุ้มครองพระทรงศรี
พระแม่ฟ้าเอกมหาราชินี	สุขเกษมเปรมปรีดิ์...นิรันดร์เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า ผู้นำกิตติและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

(นายกฤษฎา สุรินทร์ ประพันธ์ร้อยกรอง)